

Claudia Weber

PAKT

Stalin, Hitler a príbeh vražednej aliancie

Claudia Weber

PAKT

Stalin, Hitler a príbeh vražednej aliancie

PAKT

Stalin, Hitler a príbeh vražednej aliancie
Claudia Weber

Der Pakt: Stalin, Hitler und die Geschichte einer mörderischen Allianz 1939-1941
Copyright © 2019 Claudia Weber
Copyright © Verlag C.H.Beck oHG, München 2019
All rights reserved.

Všetky práva vyhradené. Táto publikácia ani žiadna jej časť nesmie byť kopírovaná,
rozmnžovaná ani inak šírená bez písomného súhlasu vlastníka autorských práv.

Preklad © Martin Matich, 2022
Redakčná úprava a korektúry: Lubomír Závada
Vydalo vydavateľstvo Citadella v roku 2023

ISBN 978-80-8182-194-3

Claudia Weber

PAKT

Stalin, Hitler
a príbeh vražednej aliancie
1939–1941

OBSAH

ÚVOD

9

KAPITOLA 1

„Nemecko musí napredovať“

19

Lietadlá, tanky a pôžičky **21** Rapallská kapitola sa uzavrela **28**
Politika kolektívnej bezpečnosti **36** Mníchov 1938 **43**

KAPITOLA 2

„Aj my budeme čachrovať!“

47

Nestále koalície **49** Rozhodnutia **53** Litvinovovo prepustenie **55**
Aj my budeme čachrovať! **59** Posledné kroky **65**
Pakt **70** Šok, klamanie a chválospev **73**
„Sme v núdzi a ako diví žerieme muchy“ **77**

KAPITOLA 3

„Ako medzi straníkmi“

81

Vojna a Stalinov kalkul **82** Červená armáda v Poľsku **87**
Nemecko-sovietska zmluva o hraniciach a priateľstve **90**
Mier diktátorov **97** Okupačná mocnosť **100**

KAPITOLA 4

*„Nemci do Nemecka,
Rusi do Ruska a Židia do Bugu!“*

109

Nemecko-sovietske zmluvné presídľovania **110** Aktéri a motívy **116**
Začiatok nemecko-sovietskych presídlení **122**
Rokovania, slávnostná hostina a výlet do Vysokých Tatier **126**
Nemci v Sovietskom zväze **132**
NKVD v generálnom gouvnermente **140**
V zemi nikoho **142**
Nemecko-sovietska komisia pre utečencov **151**

KAPITOLA 5

*„Ako minister zahraničných vecí som
mal úlohu zväčšiť hranice svojej otčiny!“*

163

Vzdušné zámky – ekonomická spolupráca **164**
Základňa Sever **169** Hitlerove bleskové vojny **171**
Lavicová dilema **173** Stalinov pakt **176**

KAPITOLA 6

„Hra, hra, a to primitívna“

183

Molotov, Hitler a Európa **186**
Hitlerove výnosy **194** Preteky proti vojne **198**

KAPITOLA 7

„Spoločne s Nemcami by sme boli neporaziteľní“

203

Stalinov prejav z 5. mája 1941 **204** Červená armáda a vojna **205**
Vojnové prípravy a téza preventívnej vojny **208**
Zrada je otázkou dňa **210** 22. jún 1941 **215**
Tri prejavy - „A účinok rozpakov, do ktorých vás môžu uviesť okolnosti“ **218**
Znenie nemecko-sovietskeho paktu o neútočení z 23. augusta 1939 **225**

DODATOK

Poďakovanie **233**

Poznámky **237**

Zoznam použitých skratiek **268**

Zdroje obrázkov **269**

Zoznam zdrojov a literatúry **269**

Publikácie a literatúra **270**

Noviny a časopisy **278**

Internetové zdroje **278**

Menný register **283**

O knihe **288**

O autorke **288**

Obr. 1 Podpisovanie nemecko-sovietskeho paktu o neútočení 23./24. augusta 1939 v moskovskom Kremli. Uprostred Stalin, okolo neho komisár pre zahraničné veci Vjačeslav Molotov, veľvyslanecký radca Gustav Hilger, legačný radca Andor Hencke a ríšsky minister zahraničných vecí Joachim von Ribbentropom (vľavo s prekříženými rukami)

ÚVOD

Winston Churchill začal ráno 22. júna 1941 so spokojným úsmevom. Britský premiér počas predošlého večera dlho diskutoval so svojím ministrom zahraničných vecí Anthonyom Edenom a Johnom Winantom, veľvyslancom USA, o vojnovom dianí v Európe. Nebolo to ľahké stretnutie a dobré jedlo, vyberaný tvrdý alkohol a neodmysliteľné cigary slúžili nielen na večerné uvoľnenie, ale aj na povzbudenie zmyslov v ťažkých časoch. Už mesiace kolujúce klebety o útoku Nemecka na Sovietsky zväz sa zintenzívnili a zmenili na istotu. Rozšírenie vojny, počas ktorej Hitlerov wehrmacht obsadil Európu a ohrozoval Britské impérium, smerom na východ poskytlo Churchillovi príležitosť na nadviazanie nových spojenectiev. Ich sila by viedla k porážke Nemcov na kontinente, odvráteniu nebezpečenstva vpádu na Britské ostrovy a ochrane impéria pred výbojnými chýtkami mocností Osi na Ďalekom východe. Na uskutočnenie svojho plánu potreboval podporu Američanov, a preto Churchill pozval Rooseveltovho veľvyslanca do Chequers, kde sa mu v predvečer 22. júna 1941 podaril husársky kúsok. USA súhlasili, že v prípade nemeckého útoku na ZSSR ponúknu Sovietom trojstrannú alianciu proti Hitlerovi vrátane rozsiahlej ekonomickej pomoci a vojenskej podpory, bez ktorej Stalin nemohol vyhrať existenčný boj pre svoju krajinu. Spojenectvo veľkej trojky, ktorá o štyri roky neskôr druhú svetovú vojnu víťazne ukončila, sa zrodilo ešte skôr, než prvé lietadlá Göringovej Luftwaffe bombar-

dovali sovietske mestá. Churchill urobil všetko správne, a preto sa usmieval, akoby mu správu o nemeckej invázii zoslali nebesá.¹

Spokojnosť, s akou Churchill na pozadí apokalyptických vojnových výjavov nasledujúcich po júni a pri pohľade na milióny mŕtvych očakával nemecký vpád, dráždi. Nemal sa radšej zľaknúť? Nebol pritom jediný, komu sa po tejto správe uľavilo. Dokonca aj v Moskve sa šok a strach miešali s úľavou, predovšetkým medzi ľavičiarimi, ktorí tam ušli zo všetkých kútov sveta, ako aj kádrami Komunistickej internacionály (Kominterny). Jej plánované rozpustenie prestalo byť aktuálne.² A aj v Berlíne mnohí zdieľali pocity Hitlerovho ministra propagandy Josepha Goebbelsa, ktorý sa zdôveril svojmu denníku s tým, že z neho opadá „tácha mnohých týždňov a mesiacov“.³ Pre jeho súčasníkov spočiatku predstavoval začiatok nemecko-sovietskej vojny – spätne pokladaný za jeden z kľúčových bodov zlomu v histórii druhej svetovej vojny⁴ – koniec éry, ktorú rovnako zle znášali demokrati ako Winston Churchill, komunisti ako Georgi Dimitrov a nacisti ako Joseph Goebbels: éru paktu Hitler-Stalin.

Spojenectvo Hitlera a Stalina určovalo prvých 22 mesiacov vojny v západnej i východnej Európe. Napriek tomu sa často vníma ako úvod, predohra „vlastnej“ vojny, ktorá sa podľa základnej tézy mnohých náhľadov na históriu začala až v to júnové ráno nelútostným bojom medzi Hitlerovou „tretou ríšou“ a Stalinovým Sovietskym zväzom.⁵ Z teleologického pohľadu sa celá vojna začala vo chvíli, keď mal rozhodujúci súboj medzi nacizmom a stalinizmom dodať zmysel všetkému násiliu v epoche ideológií. Pakt o neútočení medzi Hitlerom a Stalinom potvrdil základné napätie prvej polovice 20. storočia a pre vtedajšiu, ale i nasledujúcu generáciu bol pevnou pôdou pre spomienku na svetovú vojnu, kým príbeh ich zmluvy neustále vyvoláva pôsobivý odpor. Na počiatku tejto knihy, ktorá nadväzuje na skoršie úvahy, stálo pozorovanie tohto odporu, niekedy dokonca až strachu nájsť v spojení nacizmu a stalinizmu vedúcemu k svetovej vojne viac než disharmonickú predohru.⁶ Posilnilo zvedavosť a vôľu obrátiť svoju pozornosť ešte raz na túto kapitolu vojny a pritom nezľaviť z kľúčovej úlohy histórie - postaviť sa čelom histórii, ktorá dráždi, a zároveň ju deformuje odpor.

Uzavretie zmluvy medzi Hitlerom a Stalinom - obvykle sa týmto pojmom označuje iba pakt o neútočení medzi Nemeckom a Sovietskym zväzom z 23. augusta 1939 - je známe.⁷ Každý, kto sa čo i len povrchno venoval tejto téme, pozná obrázky, ktoré z nočného podpisovania v Kremli zachytil Hitlerov dvorný fotograf Heinrich Hoffmann. Nachádza sa na nich Stalin obklopený svojím tlmočníkom Pavlovom, Borisom Šapošnikovom, náčelníkom generálneho štábu Červenej armády, veľvyslanec-kým radcom Gustavom Hilgerom a nemeckým veľvyslancom Friedrichom Wernerom von der Schulenburgom, kým hlavní diplomati oboch režimov, Joachim von Ribbentrop a Vjačeslav Molotov, pečatia spojenecký zväzok svojimi podpismi.⁸ Hoffmannove fotografie sú ikonami. Medzi ich nevýhody patrí podmanivosť, s ktorou pozorovateľovi vsugerujú, že obrázky, ktoré povedia viac než tisíc slov, rozprávajú (celý) príbeh. O dôsledkoch tohto paktu krátko diskutovala história v deväťdesiatych rokoch, keď sa po desaťročiach tabuizovania zo strany štátom riadeného socializmu a zapierania zverejnil legendami opradený tajný dodatkový protokol k paktu o neútočení.⁹ Pre národnú identitu východoeurópskych štátov vymaňujúcich sa zo sovietskeho impéria mali historické debaty v danej ére ohromný význam. Na základe tajného dodatkového protokolu Stalin napokon prinútil Poľsko a Pobaltie začleniť sa do jeho ríše a od tejto historickej skúsenosti odvodzovali krajiny svoje politické nároky na spomienky a historickú pamäť. Pakt tak do veľmi významnej miery poznačil vtedajšie spory o historickú pamäť Európy. Požiadavky na zrovnoprávenie obetí stalinistickej moci s obeťami nacizmu a na pripomienku na pakt Hitler-Stalin na európskej úrovni sa odvtedy nesprávne interpretujú ako útok na singularitu holokaustu.¹⁰ V týchto debatách v skutočnosti nešlo o zníženie jedinečného významu holokaustu, ale o dôkladnú analýzu obrazu dejín zameraného na západnú Európu, ktorý tragickosť diania vo východnej Európe počas 20. storočia zaznával. Oplatí sa uvažovať o tom, či (a do akej miery) spočívajú debaty o historickej pamäti na (západnom) odpore voči príbehom, ako napríklad tomu, ktorý sprevádzal pakt Hitler-Stalin. Tento odpor sa potom preniesol na konkurenčný koncept historickej pamäti na východe. Že nároky dôrazne vyslovené vo východnej časti na druhej strane posilnili dojem, že pakt Hitler-Stalin je najmä východoeurópskou záležitosťou, patrí takisto k výsledkom spracovávanía histórie počas desaťročí

po studenej vojne a ani vyhlásenie 23. augusta za Európsky deň pamiatky obetí stalinizmu a nacizmu na tom nedokázalo veľa zmeniť.

Historický význam paktu Hitler-Stalin na prvé roky druhej svetovej vojny sa ešte stále podceňuje. Z pohľadu tretej ríše bol ťahom na šachovnici, ktorý dovolil Hitlerovi vojenské ťaženie proti Poľsku bez toho, aby jeho plány na zničenie Sovietskeho zväzu prešli čo i len najmenšou zmenou. Z pohľadu Sovietov sa pokladal za Stalinov pokus oddialiť pravdepodobne nevyhnutný vpád – túto interpretáciu vypustil do sveta v roku 1941 sám Stalin. Spôsob nazerania na pakt, ktorý sa preferoval v 90. rokoch, zase upriamoval pozornosť na geopolitické rozdelenie Európy dohodnuté v tajnom dodatkovom protokole. A hoci platnosť týchto interpretácií nemožno vážne spochybňovať, – každá má svoje historické oprávnenie – obe len nedostatočne vystihujú význam, ktorý malo nemecko-sovietske spojenectvo pre históriu druhej svetovej vojny, ako aj moci a diktatúry v 20. storočí. Z tohto hľadiska chápem svoje spracovanie vražedného spolku ako ponuku a podnet na nové prekreslenie uhlov pohľadu, ktoré sa riadili buď nacistickou, alebo Hitler-Stalin. Som presvedčená, že toto metodické východisko sa hodí na preklopenie západno-východného štiepenia v zmysle celoeurópskeho násillia a historickej pamäti druhej svetovej vojny a prináša výhody z pohľadu heuristiky.¹¹ Môj epistemologický záujem sa preto zameriava na také obdobia, miesta, situácie a udalosti, ktoré vysvetľujú dynamiku nemecko-sovietskeho zväzku z pohľadu vzájomného prepojenia a výsledku spolupráce nacizmu a stalinizmu a ich aktérov. S tým súvisí otázka, akým spôsobom a do akej miery určovalo toto spojenectvo európsku vojenskú politiku a priebeh druhej svetovej vojny. Presunutie paktu Hitler-Stalin do stredu vojnového diania je zaujímavý a už dlho nevyhnutný počin. Pretože hoci sa v uplynulých rokoch oprávnená kritika jeho marginalizácie a osí „buď – alebo“ zintenzívnila, veľa sa nezmenilo ani na historiografickej kríze.¹² Ba dokonca i najvplyvnejšie dielo predošlých rokov – vynikajúca štúdia Timothyho Snydera *Krvavé územie* (pozn. prekladateľa – krajinách postihnutých krviprelieváním) – na prísľub predostrieť príbeh osudného nemecko-sovietskeho prepletenia rezignovala na úkor ilustrácie koexistencie.¹³ Výskum venujúci sa vplyvu paktu na dianie na západoeurópskych bojiskách a prekračujúci rámec prostého zistenia, že

si Hitler svojím spolčením sa so Stalinom udržal na východe „voľný chrbát“, (ešte) beztak neexistuje.

Dôvody praktizovaného oddelenia histórie od hierarchií historickej pamäti spočíva v historických myšlienkových mapách a sile účinku dlhého rozdelenia kontinentu počas studenej vojny. Navyše si myslím, že má do činenia aj s odporom skrývajúcim sa za predpoklad, že pakt Hitler-Stalin predstavuje hodenú rukavicu pre kánon európskeho rozprávania o druhej svetovej vojne. Možno sa po zistení, že pakt sa po necelých dvoch rokoch svojej existencie dal pokladať za historickú nehodu, uľavilo nielen súčasníkom, ale aj historikom. V príbehu prepletenia nacizmu a stalinizmu sa v skutočnosti skrýva revizionistická sila, ktorá vystrašila i takého velikána, akým bol Michail Gorbačov. Uprostred presadzovania svojej vlastnej politiky glasnosti, neprikrášeného spracovávanía histórie stalinistického násillia, bol Gorbačov donútený priznať spáchanie masových popráv zastrelením pri Katyni sovietskou NKVD (pozn. prekladateľa – rus. *Narodnyj komissariat vnutrennich del*, inštitúcia, ktorú možno v rokoch 1917 – 1946 pokladať za ekvivalent ministerstva vnútra, čiastočne aj štátnej polície). K tomuto kroku však nepristúpil azda preto, lebo mu išlo predovšetkým o spracovanie vojnového zločinu, ale o jeho ospravedlnenie a zmiernenie. Napriek značnému tlaku z Poľska Gorbačov váhal, až kým mu jeho minister zahraničných vecí Eduard Ševardnadze, Valentin Falin a šéf KGB Vladimir Krjučkov nevyličili, čo mu v opačnom prípade hrozí. „Možno,“ naliehala trojica na Gorbačova, „by lepšie splnilo účel povedať, čo sa skutočne stalo, aby sa vec ukončila“. A aby „sa nezačala diskusia o pakte Hitler-Stalin“. „Takýto postup,“ napísali, „spôsobí v konečnom dôsledku menšie škody, než ak zostaneme ticho“, lebo

„touto témou [...] sa teraz umelo zakamuflujú i otázky rozpútania druhej svetovej vojny a vpádu Nemecka do Poľska. Pozadie tejto kampane je jasné – Poliakom treba nahovoriť, že Sovietsky zväz nie je v žiadnom prípade lepší, dokonca ešte o niečo horší než vtedajšie Nemecko; nenesie menšiu zodpovednosť za rozpútanie vojny a dokonca ani za vojenské zničenie vtedajšieho poľského štátu.“¹⁴

Gorbačov priznal, že sa Sovietsi dopustili masových popráv pri Katyni, aby ochránil ústredný mýtus veľkej vlasteneckej vojny a aby – v čase, keď vyrovnávanie sa so stalinizmom otriaslo (až príliš mnohými) pravdami – nepripustil žiadne pochybnosti o fundamentálnom nepriateľstve nacizmu a stalinizmu. Avšak systematickému vyrovnaniu sa s nemecko-sovietskou spoluprácou počas prvých dvoch rokov vojny bránili obavy z výčitiek snahy o revíziu histórie aj v západnej Európe a predovšetkým v Nemecku. Obavy pritom cepovali nielen vedeckú zvedavosť, ale predovšetkým stáli v rozpore so základnou profesijnou potrebou pozorovať historické dianie neustále novým spôsobom, pripisovať mu nové významy, skrátka: podrobiť dejiny revízii.¹⁵ Čím sa zaoberá história, ak nie zmenou?

Nemecko-sovietske vzťahy sú, ako pred vyše päťdesiatimi rokmi napísal Sebastian Haffner, „napínavejšie než hociktorý román“. Dokonca aj v časoch hnutí usilujúcich sa okolo roku 1968 o obrodu sa dôvtipný kronikár nemeckých pomerov len rétoricky čudoval, že „vo všeobecnom povedomí západného Nemecka chýba akákoľvek predstava o tomto strašnom dianí“, o „takom smrtiaco-intímnom previazaní a prepletení dvoch národov“.¹⁶ Haffnerovo pozorovanie „chýbajúcej histórie“ vystihlo a vystihuje pakt Hitler-Stalin, ktorý možno bez preháňania označiť za hrozný vrchol „smrtiaco-intímneho previazania a prepletenia dvoch národov“. Jeho historický výskum, zodpovedanie otázok o jeho pretavení do praxe a zúčastnených aktéroch čelia nepochybne rovnakému problému so zdrojmi ako analýza spoločných akcií, presídlenia nemecko-sovietskeho obyvateľstva alebo výmeny zajatcov. Nespočetné množstvo dokumentov, napríklad o bilaterálnych pohraničných a vojenských komisiách alebo o cestách funkcionárov SS do oblasti okupovanej Sovietskmi, sa počas vojny stratilo alebo sa v súčasnosti nachádza pod zámkom v ruských štátnych archívoch. A predsa nemožno „chýbajúcu históriu“ odôvodniť poukázaním na neprístupné či zničené spisy, pretože do mnohých dokumentov sa dá bez problémov nahliadnuť v nemeckých knižniciach a archívoch. Materiály z politického archívu ministerstva zahraničných vecí alebo spolkový archív v Berlíne-Lichterfelde poskytujú bohaté a dôležité informácie o zložení a činnosti nemecko-sovietskej komisie pre utečencov alebo odhady o priebehu a ťažkostiach obojstrannej spolupráce. Údaje z archívu „Volksdeutsche Mittelstelle“ (pozn. prekladateľa - úrad SS zodpovedajúci za nemecké obyvateľstvo žijúce mimo tretej ríše) obsahujú

hlásenia od personálu SS, ktorý pôsobil na sovietskom území počas presídľovania Nemcov žijúcich pôvodne mimo Nemecka. Nacistická tlač – vydávaná v tretej ríši aj v okupovaných oblastiach – podrobne referovala o návšteve sovietskej vládnej delegácie s generálmi NKVD v nemeckom generálnom gouvèrnemente. Na úspešné pátranie po vražednom spolku, napríklad pracovnom stretnutí NKVD so šéfom gestapa Heinrichom Himmlerom netreba vstúpiť do žiadneho tajného archívu, aj keď mnohé otázky zostávajú kvôli uzavretým archívom nezodpovedané a niektoré podrobnosti nie sú známe. Vyčerpávajúca analýza nemecko-sovietskej spolupráce môže nepochybne nasledovať až vtedy, keď budú spolu s nemeckými spismi zároveň k dispozícii aj spisy z archívu ruského ministerstva zahraničných vecí. Dovtedy sa však história predsa môže opierať o empirický základný výskum poľských historikov, ktorí využili krátky čas takzvanej archívnej revolúcie, aby na svetlo sveta vyniesli ohromujúce materiály.¹⁸ Tomuto výskumu sa v Nemecku nevenuje veľká pozornosť. Činnosť nemecko-sovietskej utečeneckej komisie – obzvlášť čierna kapitola v príbehu paktu Hitler-Stalin – už dávno neprekvapuje.

Cesta do archívu a práca so zdrojmi, detektívne pátranie a skladanie informácií vytvárajúcich príbeh, ktorý nás prekvapuje aj inšpiruje, lebo sme ho v tejto podobe ešte nepočuli, patrí medzi najkrajšie stránky povolania historika. V prípade tejto knihy neprinášala táto práca iba výzvu, ale aj pocit hlbokého zdesenia a sklúčenosti zoči-voči našej súčasnosti. Vyrovnanie sa so správami o utečencoch človeka poznačilo. Židia, Poliaci či Ukrajinci počas prvej vojnovy zimy blúdili medzi územím okupovaným Nemcami a Sovietmi, živorili na uliciach zničených pohraničných miest a v lesoch. Keď ich nemecké stráže zahnali do ľadovo studených vôd pohraničných riek, ocitli sa pod paľbou jednotiek NKVD. Niektorí utečenci zaplatili prevádzacom horibilné sumy ako cenu za nádej, že sa v noci dostanú v člnoch cez rieky živí, a dobre si uvedomovali, že smrť číha na oboch stranách. Nemenej ma zamestnávalo zúfalstvo francúzskych komunistov, ktorým Moskva v júni 1940 rozkázala privítať Hitlerove okupačné jednotky v Paríži. Ich osudy mi v plnej miere ukazujú úplný rozsah toho, ako odpor voči príbehu paktu Hitler-Stalin dodnes stojí v rozpore s historickou skúsenosťou vtedajšej generácie. Život počas vojny je korčuľovanie na tenkom ľade. Historická rekon-

štrukcia tohto na prežitie nevyhnutného korčuľovania a jeho prítomnenie v spomienkach je náročný počin. Oboje sa komplikuje tým väčšmi, že potomkovia východisko tohto príbehu poznajú. Len preto nás zaráža spokojný Churchillov úsmev. Zvykli sme si označovať situáciu vtedajšej generácie za tragickú, lebo nepoznala východisko príbehu. Na druhej strane nazývame pohľad historikov na ich vedomosti o východisku ako privilegovaný.

Nie som si istá, či to tak je a či sa to všetko nedá aj obrátiť. Reflektované uvedomenie profesie historika akceptuje tragickosť tých, ktorí disponujú vedomosťami, a tým poskytuje osoh historickému porozumeniu. Poskytuje ochranu pred svojhlavými úsudkami a spolitizovanými výkladmi. Naše domnelé privilégium je klamlivé, lebo možnosti ľudského života prirýchlo odvodzujeme z jeho konca. Život pod jarmom násilia predstavuje možnosť ľudského spolužitia. Nie je to dobrý život, ale je to historická a neustále prítomná možnosť. Toto divadlo, o ktorom – ak sme úprimní – vieme, že je naším divadlom, pôsobí rušivo.

LIEBAU

LITAUEN

MEMEL

KAUNAS

WILNA

KÖNIGSBERG

Tilsit

Om
binnen

GRODNO

Mjemen

MINSK

OSTPREUSSEN

ALLENSTEIN

BIALYSTOK

LI

WARSCHAU

BREST

Bug

LUBLIN

LEMBERG

ATTOWITZ

Weichsel

KRAKAU

KEI

UKRAINE

Pruth

Pruth

Pruth

Handwritten signature and scribbles

1871/79
1879

Nemecko musí napredovať

Rok 1929 sa niesol v zlom znamení: pre svet, Európu i Georgija Čičerina, vyčerpaného komisára Sovietskeho zväzu pre zahraničné veci. Desať rokov predtým, než jeho nástupca Vjačeslav Molotov podpísal nemecko-sovietsky pakt o neútočení, sa chorý Čičerin, pozbavený odvahy i moci, obrátil na Stalina. Georgija Čičerina, ktorý sa zdržiaval v Berlíne, dosadil ako potomka starého ruského šľachtického rodu na čelo nového Ludového komisiariátu zahraničných vecí ešte Lenin. Po Trockého akčnom prístupe, ktorý symbolizovala čierna koža, sa staral o „opatrnosť a obrusovanie ostrých hrán“ v bolševickej diplomacii.¹ Čičerin ako vzdelaný polyglot s vybranými spôsobmi dopomohol neohrabanej sovietskej moci k istému medzinárodnému uznaniu v mocenskom systéme povojnovej éry. Predovšetkým sa však Čičerin, ktorého matka pochádzala z nemecko-pobaltskej šľachty, staral o dobré vzťahy s Nemeckou ríšou. Vo zväzku s takzvaným východným krídlom weimarskej republiky na čele s Agom von Maltzanom sa mu na Veľkonočnú nedeľu roku 1922 podaril legendárny husársky kúsok z Rapalla, ktorý „Európou otriasol ako úder blesku“.² Zväzok, ktorý sa náhlivo dohodol na Janovskej konferencii, medzi oboma štátmi pokladanými vo versailskom systéme za spodinu, určoval nemecko-sovietsku spoluprácu v dvadsiatych rokoch so všetkými svojimi podrobnosťami: od zmlúv o obchode a pôžičkách cez Berlínsku zmluvu z roku 1926 až po tajomstvami opradenú vojenskú spoluprácu medzi reichswehrom a Červenou armádou, ktorá sa